

истраживачким радом могу изнова актуализовати Библију како у православној, тако и у хришћанској теологији уопште.

Преграј Драуџинович

Albrecht Beutel (уред.), *Luther Handbuch*, Mohr Siebeck / UTB, Tübingen 2010, 537 стр. (ISBN: 978-3-16-150371-9 [Mohr Siebeck]), ISBN: 978-3-8252-3416-4 [UTB].

У предговору за друго издање овог тематског зборника, приређивач др Албрехт Бојтел, професор Црквене историје на Евангелистичком теолошком факултету Вестфалијског Вилхелмовог универзитета у Минстеру, наводи да је зборник за свега неколико година од издавања постао „институција“ (стр. V). Изузетно позитивна рецепција у теолошким круговима и преко тридесет рецензија у стручним часописима свакако иду у прилог приређивачевим речима.

Приручник о Лујеру представља прву књигу из нове едиције приручника о централним личностима и периодима црквене историје реномираног немачког издавача Мор Зибека (Mohr Siebeck). Диференцијација и убрзан развој свих теолошких дисциплина условили су, наиме, неопходност настанка стручних компендијума у којима би актуелно стање у истраживању појединих тематских области било изложено на концизан и – не само стручњацима – разумљив начин и који би такође пружили смернице за даље проучавање материје. На овим основама конципиран је *Приручник о Лујеру* у коме двадесет пет истраживача обрађују живот и теолошку мисао зачетника реформације, Мартина Лутера.

Књига се састоји из четири целине. У првом, уводном делу књиге (стр. 2–34), налази се преглед најважнијих издања

Лутерових дела и помоћних средстава за проучавање Лутерове теологије, као и приказ актуелног стања у истраживању. Онима који се налазе на прагу проучавања дела и мисли Мартина Лутера, од велике помоћи биће инструктивни преглед помоћних средстава: општих и специјалних енциклопедијских јединица, библиографија, речника, електронских носача података и најважније стручне периодике. Овако структурираним уводним делом наговештена је и циљна група овог зборника. Књига је намењена широј читалачкој публици, пре свега теолозима, такође и научницима сродних области – историчарима, философима и германистима – али у мањој мери стручњацима за Лутера, којима материја књиге не би требало да представља непознаницу. У складу са овим концепцијским усмерењем, на крају сваког од 60 појединачних чланака дат је кратак списак релевантне литературе у којој су поједине тематске јединице детаљније обрађене. Овај инструктивни прилаз тематици свакако треба урачунати у позитивне аспекте овог зборника.

Тему другог дела књиге (стр. 36–256) представља личност Мартина Лутера. Инвентиван приступ обради ове тематике условио је непостојање класичне биографије, већ се Лутерова личност осветљује из више међусобно комплементарних перспектива. После садржајног приказа политичког и друштвено-културног контекста Лутеровог времена, следи серија чланака у којима се анализира његов однос према појединим институцијама (папство, царство), особама (нпр. Еразмо Ротердамски, Меланхтон, Цвингли, протестантски противници), народима (Јевреји, Турци) и градовима (Витенберг). Репрезентиван избор тема очигледно рефлек-

тује актуелне тенденције и савремену истраживачку проблематику, али савсим сигурно не исцрпљује све аспекте Лутерове личности. Иако би због саме концепције књиге и обима текстова било претерано очекивати детаљније критичко разматрање појединих теза, пожељна би била већа критичка дистанца при обради појединих тема, поготово оних око којих не постоји консензус.

У трећем делу (стр. 258–459) овог приручника обрађена су Лутерова дела подељена по књижевним родовима и темама, при чему је, по приређивачу (стр. XIII), акценат стављен на најзначајнија дела. Тематски део пружа увид у темељне теолошке поставке и представља покушај својеврсне *summa theologiae* Мартина Лутера. Упркос јасно израженом и разумљивом ставу приређивача да овај приручник није енциклопедија о Лутеру односно да не представља једну затворену реконструкцију његове теологије (стр. VII), свакако би, у циљу свеобухватности приступа и приказа, било добро да је овај систематско-теолошки део опширнији и детаљнији. Избор презентованих тема (између осталих: реч Божија, Христос, Црква, човек, крштење и евхаристија) јесте добар, али поједини аспекти Лутерове теологије ипак остају необрађени, тј. недовољно обрађени за приручник овог формата. Ипак, као аргумент у прилог концепцији приређивача може да послужи неспорна чињеница да се овај приручник Лутеровом лику и делу приближава пре свега из црквено-историјске а не систематско-теолошке перспективе. Утолико је и ово нешто скромније представљање појединих теолошких тема разумљиво.

За поимање Лутерове мисли значајна су закључна поглавља трећег дела књиге у којима сам приређивач сажето излаже

основне структуралне принципе Лутеровог схватања теологије. Сходно Бојтелу, читава Лутерова теолошка мисао остварена је кроз разнолико тумачење Светог писма (стр. 444). Утемељење за антитетичко-полемички стил Лутерових дела овај аутор налази у Лутеровом схватању теологије као исправног разликовања (Бог – човек, закон – Јеванђеље, личност – дело...), које није дуалистичког већ дијалектичког типа, тј. оно није усмерено ка раздвајању супротности већ ка дистинктивном схватању њиховог конфликтног сапостојања (стр. 452). Разликовање, дакле, представља метод познања двају „разликованих“, и тиме је Лутерова антитетичка мисаона структура у ствари онтолошки релевантна. Као трећи конститутивни принцип теологије, по Бојтелу, Лутер види искуство, при чему *sola experientia* никако не стоји у супротности са *sola scriptura*, већ се ова два принципа налазе у једном конгруентном односу (стр. 454–455).

Четврти и обимом најмањи део књиге (стр. 462–468) посвећен је утицају Лутерове теологије и њеној рецепцији до данас. У поглављу о XX веку кратко су приказани најзначајнији теолошки правци (између осталих дијалектичка теологија и тзв. Лутерова ренесанса), односно теолози (Барт, Гогартен, Елерт, Ебелинг), у чијем је фокусу било изучавање Лутерове теологије. Аутор овог поглавља је посебну пажњу посветио рецепцији Лутера у историографији, философији и књижевности XX века.

Сажимајући приказ *Приручника о Лутеру* намеће се закључак да је овај зборник са правом постао „институција“. Будући замишљен као компендијум тренутних научних достигнућа у истраживању и као база за даље проучавање, извесно је да приручник концепцијски

потпуно одговара овом циљу. Библиографска упућивања на крају сваког текста и одлична библиографија заједно са опширним регистрима значајно доприносе квалитету приручника. Избор релевантних аутора за појединачне теме резултирао је стручношћу и актуелношћу чланака. Једина замерка овом избору аутора – а то признаје и сам приређивач (стр. V) – јесте недовољна заступљеност аутора изван немачког говорног подручја, посебно имајући у виду значајне америчке и финске истраживаче теологије Мартина Лутера. Ипак, обзиром на саму концепцију књиге, ово свакако не представља већи пропуст.

Много је важнија чињеница, да су овим издањем будући истраживачи и сви они који се интензивно интересују за Лутерову теологију добили референтну базу за даље проучавање. Сам подухват састављања једног оваквог приручника утолико је значајнији и вреднији, ако се има виду да на интернационалном нивоу тренутно готово да не постоје еквивалентна издања (частан изузетак представља дело *The Cambridge Companion to Martin Luther*). Стога је извесно да ће *Приручник о Лућеру* наћи своје место у свим друштвено-хуманистичким библиотекама и да ће и убудуће наилазити на велику пажњу у научној средини.

Page Кисић

Георгиос И. Мандзаридис, *Хришћанска етика I, Увод – Општа начела, савремена проблематика* (Солун 2008, друго издање, у преводу са грчког на српски језик, Каленић, Крагујевац 2011, 230 стр) ISBN:978-86-84183-47-9

Доскорашњи редовни професор Теолошког факултета на Аристотеловом универзитету у Солуну, шеф катедри за

Хришћанску етику и Хришћанску социологију, др Георгиос Мандзаридис, припада плејади лаика-теолога Грчке православне цркве (Агуридис, Андруцос, Бегзос, Бонис, Брациотис, Бумис, Вулгарис, Галанис, Галитис, Иконому, Јагазоглу, Јанарас, Каравидопулос, Кармирис, Конидарис, Кондоглу, Корнаракис, Макракис, Мицопулос, Мардзелос, Мацукас, Муцопулос, Муцулас, Нисјотис, Орфанос, Панагопулос, Пападопулос, Пападопулос, Патронос, Сиотис, Скутерис, Сотиропулос, Стојанос, Тахиаос, Теодору, Теодору, Трембелас, Фарандос, Фидас, Фитракис, Фундуљис, Христу, Цаконас, Цамис...).

Али професор Мандзаридис је такође достојан и знаменити члан и припадник заједнице и осталих најдаровитијих богослова Православне цркве.

Сви поменути, као и сви назначени православни богослови снажно су својом богословском харизмом и богословским делом утицали на претходне, као и на садашње, баш као што ће они утицати и на будуће генерације студената теологије, али и на генерације верних хришћана, да сви заједно лакше схвате и усвоје етос православног богословског предања, непрестано свештенодејствованог у пракси и теорији наше Православне цркве.

Професору Георгиосу Мандзаридису као познаваоцу и настављачу, пре свега светоотачке и неопатристичке богословске наследне мисли, са укључењем знања из римокатоличке и протестантске хришћанске етичке мисли, затим знања из философије, али и из осталих савремених наука, није доликвало ништа мање него да помоћу благодатне силе Духа Светога сам напише, и штампа текстове и књиге велике црквене вредности. Наглашавамо, велике